

PRIERAIŠUMAS, MENKAVERTIŠKUMO JAUSMO KOMPENSAVIMAS IR POTRAUKIS LOŠTI PSICHOTERAPINIO ATVEJO KONTEKSTE

EGLĖ ZUBIENĖ

Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos

Raktažodžiai: gyvenimo stilius, menkavertiškumo jausmas, pagrindiniai žmogaus gyvenimo uždaviniai, prieraišumas.

Santrauka

Gyvenimo stilius, tai unikalus būdas, kurį išsirenka žmogus, siekdamas realizuoti gyvenimo tikslus. Tai yra integruotas būdas, kaip prisitaikyti prie aplinkos ir su ja sąveikauti. Ligos simptomą ar asmenybės bruožą galime suprasti tik gyvenimo stiliaus kontekste kaip tam tikrą pastarojo pasirinkimą. Menkavertiškumo jausmas yra normalus, kiekvienam žmogui būdingas jausmas, kurį kiekvienas asmuo siekia kompensuoti naudingais arba nenaudingais būdais, siekdamas pranašumo jausmo ir sprendamas gyvenimo uždavinius. Pagrindiniai žmogaus gyvenimo uždaviniai - darbo, meilės ir socialinių ryšių.

Dvidešimt septynerių vyras pradėjo "žaisti" (lošti kazino), kai jam gimė sūnus, o pats neteko darbo. Klientas buvo antras vaikas šeimoje iš trijų. Jo santykiai su mama ambivalentiški: jis kritikuoja ją dėl menko rūpinimosi šeima, tačiau priima pagalbą, kai reikia pinigų ar kitokių paslaugų. Pyksta ant žmonos, kuri, jo nuomone, neatitinka moteriško trijų "K" (kinder, kuche, kirche) idealo. Vyras stipriai konkuruoja su vyresniu broliu jį nuvertindamas. Jis teigia, kad didžiąja dalimi pastarojo sėkmė yra apspręsta "geros" žmonos. Tai trumpa psichoterapinio kliento anamnezė. Atvejį norėčiau pristatyti kaip pavyzdį, iliustruojantį A. Adlerio individualiosios psichologijos menkavertiškumo kompensavimo, kaip pagrindinio žmogaus gyvenimo variklio, ir J. Bowlby bei M.S. Ainsworth psichoanalitinės prieraišumo teorijos šviesoje. Tiek menkavertiškumo jausmo įveikimo būdai, tiek ankstyvųjų santykių ypatybės dažniausiai lemia individo gyvenimo stilių, savasties, kitų pajautimo, gebėjimo reguliuoti, turėti, moduluoti ir operuoti emocinį patyrimą.

IVADAS

Aistra lošti iš pirmo žvilgsnio neatrodo tokia didelė

problema kaip potraukis alkoholiui ar narkotikams. Statistika sako, kad patologiškas azartas lošti būdingas maždaug 3 procentams planetos gyventojų. Vyrų ir moterų santykis toks: 3:1 (3). Tačiau tai tik ledkalnio viršūnė. Kiek iš mūsų esame bent kartą pirkę loterijos bilietą, lažinęsi su draugu, statę už pergale, dalyvavę televizijos, radijo, spaudos ar kokio nors vakarėlio-pristatymo vedėjo skelbiamame konkurse? Procentas, manau, būtų tikrai kitoks. Dažniausiai nuo to viskas ir prasideda. Pavyzdžiui, vieno 15 metų kliento šeima nuolat pirkdavo loterijos bilietus, o dabar tėvai turi kelių tūkstančių litų skolą, nes klientas pavogė šeimos pinigų. Jis pradėjo lankytis lažybų puke, susižavėjęs žinomo lietuvių kilmės pokerio lošėjo istorija. Tokių istorijų daug. Ir visos jos neatsiranda „lygioje“ vietoje, jos subręsta ir pražysta tam tikroje situacijoje ir joms turi įtakos tam tikri veiksniai. Dažniausiai apie tokias istorijas išgirstame, kai lošiančiojo išgyvenama kančia pasiekia subjektyvų maksimumą arba kai potraukių valdomas žmogus pažeidžia aplinkinių teises ar visuomenės normas. Jogos praktika sako, kad „geismai kankina širdį“, t.y. nepatenkinta priklausomybė sukelia kančią ir patologiją (4).

Darbo tikslas - remiantis dviem gerai žinomomis giluminėmis psichologijos teorijomis paanalizuoti psichoterapinio kliento Sauliaus gyvenimo istoriją. (Autorė turi kliento žodinių sutikimą naudotis jo gyvenimo faktais.)

TYRIMO OBJEKTAS IR METODAS

Lošėjas. Šiuo metu lošia lošimo automatais, nes, parašęs pareiškimą, užvėrė sau kazino duris. Ką jis „išlošė“ per 5 metus? Prarado šeimą, 2 kartus bandė žudyti, rizikingai vairuoja automobilį, pradėjo žalingai vartoti alkoholį, gali prarasti ir butą, jo vaikas turi elgesio problemų - vagia. Kiekvienas potraukis, aistra turi juos maitinančius šaltinius - subjektyvią naudą. Taigi koks Sauliaus tikslas? Kodėl jam „naudingas“ lošimas? Kur slypi tokio elgesio prielaidos? Bandyčiau atsakyti į šiuos klausimus, remdamasi prieraišumo ir individualiosios psichologijos teorijomis.

Prieraišumas. Prieraišumo teorija - tai bendras Johno Bowlby ir Mary Salter Ainsworth, psichiatro ir psichoanalitiko iš Didžiosios Britanijos ir psichologės iš Kanados, il-

gamečio darbo ir tyrimų rezultatas. Pagrindinė prieraišumo teorijos mintis: kūdikis turi patirti šiltą, nuolatinį ir artimą ryšį su mama ar ją pakeičiančiu asmeniu. Tas ryšys teikia abipusį pasitenkinimą, ir tai yra sėkmingos vaiko emocinės raidos prielaida. Vaikui svarbu ne tik išlaikyti tinkamą artumą su mama, bet jaustis saugiam ir patirti emocijų reguliavimą, kuris vėliau padėtų tvarkytis su jomis pačiam. J. Bowlby rašė: „Ji (mama) orientuoja vaiką laike ir erdvėje, kuria jo aplinką, leidžia tenkinti vienus impulsus ir apriboja kitus, ji yra jo ego ir superego. Palaipsniui jis išmoka tai daryti pats ir tuomet patyręs gimdytojas perleidžia šį vaidmenį jam pačiam. (...) Ego ir superego dėl šios priežasties yra neatsiejamai susiję su pirmaisiais vaiko žmogiškais santykiais; tik tuomet, kai šie yra pastovūs ir patenkinami, jo ego ir superego gali plėtotis“ (5). Vaiko patirtis, vienaip ar kitaip remdamasi prisirišimo objektu, ima integruotis į jo vidinį pasaulį kaip tam tikra santykių su globėju patirties reprezentacija, ir tai vadinama vidiniu darbinio modeliu. Jo sukūrimą nulemia prisirišimo objekto prieinamumas. Nuo to priklauso ir asmens savivertė. J. Bowlby išskyrė dvejopus vidinius modelius: prisirišimo objekto ir savasties. Pirmasis leidžia vaikui įvertinti prisirišimo objekto prieinamumą, o antrasis sukuria savivertės pojūtį. Jei, pavyzdžiui, prisirišimo objekto vidinis darbinis modelis yra susijęs su šaltumu ir atstūmimo grėsme, atsiranda ir savasties vidinis darbinis modelis, nulemiantis, kad asmuo save laikys nemylimu ir beverčiu. Šie vidiniai darbiniai modeliai lemia visus santykius su išoriniais objektais. Vidiniai darbiniai modeliai lieka stabilūs visą gyvenimą. Jie nėra įsisąmoninti, todėl veikia nepriklausomai nuo žmogaus valios. Mary Ainsworth atliko daug tyrimų bei kūdikių elgesio stebėjimų ir suskirstė vaikus į 4 grupes pagal tai, kaip jie reaguoja į prisirišimo objektą, šiam trumpam pasišalinus svetimoje aplinkoje: 1. Saugūs (secure): tai vaikai, kurie jaučiasi saugūs ir ramūs, kai šalia yra globėjas, tačiau nerimauja jam pasišalinus. Vengia bendrauti su svetimu asmeniu ir skuba užmegzti ryšį su grįžusiu globėju. Tai juos lengvai nuramina. Tokių vaikų tėvai yra pakankamai stabilūs ir saugūs prisirišimo objektai ir leidžia vaikui sukurti tokius pat vidinius darbinius modelius. 2. Neramūs/vengiantys (anxious/ avoidant): tai vaikai, kurie išoriškai nėra tokie jautrūs išsiskyrimui su globėju, tačiau ir nėra linkę taip pat lengvai atkurti santykį su juo. Toks vaikas nevensia kontakto ir su svetimu žmogumi. Jų globėjai nėra pakankamai saugūs, ignoroja vaikų nerimą ir nepadedą jiems susikurti adekvačių vidinių darbinių modelių. 3. Neramūs/ priešiški (anxious/ resistant): tai vaikai, kurie stipriai išgyvena dėl išsiskyrimo su globėju, negali nusiraminti jam nesant, bet ir aktyviai priešinasi jam grįžus. Tokių vaikų vidiniai dar-

biniai modeliai nėra saugūs, nepadedą atkurti raminančių patirties prisiminimų. Sukuriami darbiniai modeliai, skatinantys nerimą ir nusivylimą. 4. Dezorganizuoti/ dezorientuoti (disorganised/ disoriented): tai vaikai, kurie stengiasi išvengti kontakto su aplinka, net kai globėjai yra šalia. Norėdami išvengti kontakto, tokie vaikai būna labai aktyvūs, net agresyvūs, arba sustingsta. Tokių vaikų globėjai teikia prieštarą informaciją: jie lyg ir stengiasi nuraminti vaiką, bet patys yra nerimastingi, nekantrūs, taip skatinantys vaiko nerimą, baimę. Tokiam vaikui ryšys su aplinka kelia konfliktiškus išgyvenimus. Tėvai gali atrodyti labai atsidavę vaikui, bet iš tikrųjų nėra linkę to parodyti, greičiau baudžia nei ramina.

Nesaugūs prieraišumo santykiai lemia tokių asmenybės savybių, kaip žema savivertė, nesugebėjimas susitvarkyti su kylančiu stresu, nerimu, formavimąsi. Tokiam žmogui būdinga silpna savikontrolė, negebėjimas užmegzti ir palaikyti artimų santykių. Jis atitolsta nuo tėvų, jaučia jiems priešišumą. Gali vystytis antisocialios nuostatos ir elgesys, pasireiškia agresija ir smurtavimas. Toks asmuo sunkiai išreiškia pasitikėjimą, jausmus, jį gąsdina intymumas. Jo požiūris į save, savo šeimą ir visuomenę bus neigiamas, beviltiškas, pesimistiškas. Jam bus būdinga empatijos, gailėsčio, sąžinės ir užuojautos stoka. Ir kas ypač svarbu, nesaugus prieraišumas lemia jo, suaugusiojo, blogą elgesį su savo vaikais.

Suaugusius žmones pagal prisirišimo objekto prieinamumą ir prisirišimo stabilumą galima suskirstyti į 4 grupes: 1. Saugūs/ autonomiški (secure/autonomous): tie, kurie vaikystėje turėjo saugų, stabilų prisirišimą prie prieinamo jiems prisirišimo objekto. Tokie žmonės vertina ryšį su kitais, išlaiko palankius prisiminimus apie globėjus, sugeba tuos prisiminimus integruoti į ateities bendravimo modelius. 2. Nesaugūs/ atsiriboję (insecure/dismissing): tie, kurie pasižymi santykių su aplinkiniais vengimu, prisiminimų nuvertinimu ir nesugebėjimu integruoti jų į saugius vidinius darbinius modelius. Praeities patyrimo jie nevertina. Globėjus arba idealizuoja, arba nepakankamai vertina. 3. Nesaugūs/ susirūpinę (insecure/ preoccupied): tie, kurių santykiai su aplinkiniais yra nestabilūs. Santykiai tokiems žmonėms kelia nerimą. Susidūrę su prisirišimo objektu, sutrinka, tampa pikti ar pasyvūs. Tokie žmonės primena užsispyrusius, maištaujančius vaikus. Tėvai jiems atrodo nevykėliai. 4. Neryžtingi (unresolved): tie, kurie pasižymi neryžtingumu santykiuose. Sunkiai išlaiko santykius, nes baiminasi būti atstumti. Bijo vaikystės prisiminimų, kad šie neišjudintų vidinio pasaulio pamatų. Tokie žmonės nepajėgūs įvertinti savo vaikystės išgyvenimų (pgl. 2).

Menkavertiškumo jausmas ir jo kompensacija.

Ankstyvųjų santykių svarbą ir kitus faktorius, lemiančius vėlesnę žmogaus raidą, akcentavo ir praėjusio amžiaus austrų gydytojas Alfredas Adleris, sukūręs individualiosios psichologijos pagrindus. Jis teigė, kad gyvenimo bėgyje kiekvienam iš mūsų būdingas judėjimas iš „-“ į „+“. Žmogus nuolat siekia subjektyvaus pranašumo. A. Adleris aiškino, kad vaikui būdingas nuvertinimo, menkavertiškumo jausmas jau vien todėl, kad buvo vaikas. Jis šį jausmą augdamas bando kompensuoti tam tikrais, individualiais, būdais, kurie leidžia išvengti pažeminimo, nuvertinimo ir įgalina jaustis reikšmingam ir visaverčiam. Kiekvienas asmuo renkas jam tinkamus būdus šiam tikslui pasiekti. Jei subjektyviai žmogus nesijaučia visavertis, jei jis mano, kad mėginimas nepavyko, jis renkas mažiau ar visai nenaudingus sau ir visuomenei būdus pranašumo jausmui pasiekti. Žmogus yra kūrybiškas ir išradingas. Būdų, kaip siekti pranašumo, yra tiek, kiek yra žmonių. Kadangi kiekvienas iš mūsų turime gyvenimo tikslą, kuris leidžia, remiantis privačia logika, siekti pasitenkinimo gyvenime, tai kiekvienas mes formuojame savo gyvenimo stilių kaip priemonę tikslui pasiekti. Gyvenimo stilius yra visuminis asmens reiškinys. Jį sudaro individo požiūris į save, kitus žmones, pasaulį, santykius ir pan. bei to požiūrio realizavimo būdai. Gyvenimo stiliaus sėkmingumą iš dalies galime vertinti analizuodami, kaip asmeniui sekasi realizuoti tris pagrindinius gyvenimo uždavinius: meilės (artimų intymių santykių), draugystės (santykių su draugais, bičiuliais ir pan.), darbo. Pastarasis uždavinys taip pat nėra tik ekonominė priemonė gerovei pasiekti. JAV darbo sekretorius Robertas Reichas sako: „Darbas visada buvo daugiau nei vien ekonominė operacija. Darbas mums padeda suprasti, kas mes esame. Jis patvirtina mūsų naudą. Atliekamas darbas <...> suteikia prasmę ir orumą mūsų gyvenimams. Orumas darbe nėra vien tik statuso ir galios reikalas. Manau, kad orumas pirmiausia priklauso nuo to, ar asmui jaučiasi vertinamas. Įvertinimo jausmas darbe atsiranda aplinkiniams parodžius dėkingumą ir pačiam didžiuojantis savo darbu, kad ir koks nereikšmingas jis būtų.“ (6). Taigi akivaizdu, kad uždavinių realizavimas veikia žmogaus savivertės jausmą. Jei žmogus sėkmingai yra realizavęs du uždavinius, jis gali jaustis gyvenęs visavertį gyvenimą. Jei išskyla grėsmė „sėkmingam“ gyvenimo užduoties sprendimui, žmogus išgyvena diskomfortą ir ieško išėties, t.y. to subjektyviai jaučiamo pranašumo.

Abi teorijos leidžia pažvelgti į tuos giluminius faktorius, kurie turi lemiamą reikšmę visai tolimesnei žmogaus gyvenimo kokybei, siekia juos paaiškinti. Darbo tikslas - pristatyti psichoterapinį atvejį ir jį paanalizuoti abiejų teorijų šviesoje. Manau, kad mūsų ekspertiniame darbe tokia

analizė leidžia geriau suprasti tiriamąjį ir tokiu būdu kokybiškiau atlikti savo darbą.

PSICHOTERAPINIS ATVEJIS

Kreipėsi Sauliaus mama, nes jos sūnus turi problemų dėl lošimo. Rekomendavau priklausomybių terapeutą ir anoniminių lošėjų grupę, tačiau klientas panorio lankytis pas mane, nes „turįs šeimininių problemų“. Pirmo susitikimo metu pareiškė, kad „žmona norinti skirtis, nes jis lošia. O lošia jis todėl, kad žmona „nepadeda“ jam liautis tai daryti. Jis yra visiškai užtikrintas, kad žmona jo nepaliks, nes tik JIS sprendžia tokius reikalus.“ Klientas, 27 metų vyras, atrodo labai savimi pasitikintis. Atsipalaidavęs. Aiškiai, sklandžiai, mandagiai šneka. Rūpestingai apsirengęs. Atrodo taip, lyg norėtų sudaryti įspūdį žmogaus, neturinčio jokių problemų.

Kokią informaciją gauname pirmo susitikimo metu? Atkreipkime dėmesį į du faktorius: pirmas, suaugusiu sūnumi rūpinasi mama, o žmona „nepadedą klientui liautis lošti“. Tai yra nuoroda, kad klientas jaučiasi bejėgis prieš jausmus, kurie yra susiję su intymumu. Tikėtina, kad klientas gali turėti problemų su afektų ir impulsų kontrole, ir tos problemos susijusios su nesugebėjimu toleruoti ir reguliuoti tarpusavio artumą. Be to, klientas jau pirmoje sesijoje demonstruoja stiprų pranašumo jausmą, tiek teigdamas, kad tik jis nuspręs, kada skirsis su žmona, tiek savo laikysena, tiek simptomais – jis lošia. Priklausomybė nuo azartinių žaidimų yra susijusi su menka saviverte, neadekvatumu (negalėjimu realizuoti tikslų) ir jų sąlygotu menkavertiškumo jausmu. Šie jausmai neįsisąmoninti ir lemia troškimą būti globojamam ir priimtam. Kadangi gyvenime šis troškimas nėra lengvai pasiekiamas, tai žmogus ima „demonstruoti jėgą“, pasitelkdamas visagalybę ir narcisizmą, tuo mažindamas vidinį nerimo jausmą ir siekdamas subjektyvaus pranašumo. „Per vakarą išlošti milijoną ir tapti galingam“ – toks tikriausiai būtų šio kliento gyvenimo svajonės išsipildymas. Taigi galime teigti, kad susiduriame su pranašumo siekimu, kuris yra susijęs su menka saviverte, gebėjimų kontroliuoti afektus ir impulsus problemomis, nesugebėjimu susitvarkyti su kylančiu stresu, nerimu, silpna savikontrole - faktoriais, kuriuos lemia nesaugūs prierašumo santykiai. Kas tą nulėmė?

Paaiškėjo, kad Saulius pradėjo lošti, kai jam gimė vaikas ir kilo grėsmė, kad darbinės pajamos gali sumažėti. Pats klientas šio ryšio nemato, t.y. neįsisąmonina. Jis teigia, „kad tuo metu tiesiog atsirado daugiau laisvo laiko“, nes, jo nuomone, vaikais turi rūpintis mama. Jis dirbo pardavėju ir sugebėjo darbe gauti nemažų papildomų pajamų. Dėl parduotuvės reorganizacijos nelegalus uždarbis tapo

nebeįmanomas. Klientas jautė pyktį ir nepasitenkinimą, bet kaltino darbdavius.

Taigi problema iškylo tuo metu, kai du žmogaus gyvenimo uždaviniai, prieš tai realizuoti pakankamai gerai, ima strigti: pirma, keičiasi šeimos situacija, o dėl to ir išgyvenami jausmai. Ir antra, klientas prarado papildomas pajamas, kurios leido jam vienam išlaikyti šeimą. Jis pasijuto praradęs savo vertę šeimoje. Jei žmogui būdingas nesaugus prisirišimas, tai frustracija ir jausmas, kad jo atsižadama, tikėtina, jam sukels pyktį, ir toks žmogus stengsis, atsirišdamas nuo situacijos, kompensuoti prarastą pranašumo jausmą. Klientas renkasi lošimą kaip priemonę greitai pajusti pranašumą – „praturtėti“ ir jaustis „mylimam“. Kadangi prierašumo jausmas formuojasi nuo pirmų žmogaus gyvenimo valandų, pažvelgkime į kliento vaikystės situaciją.

Saulius- antras trijų vaikų šeimoje. Brolis vyresnis vieneriais metais, sesuo jaunesnė 1,5 metų. Kliento mama studijavo universitete tuo metu, kai gimė trys vaikai. Tėtis- darbininkas. Mamą klientas apibūdina kaip neįjautrią, neatšizvelgiančią (negirdinčią), nuolat užsiėmusią, kontroliuojančią (ypač vyrą), emociškai atsiribojusią, išnaudojančią. Jis sako, kad mama yra sėkminga savo profesinėje veikloje ir labai myli savo darbą (valstybės tarnautoja). Kliento tėtis- ramus, tylus, priklausomas nuo žmonos žmogus. Klientui „niekada nepatiko santykiai tarp mamos ir tėčio, nes, jo nuomone, žmona turi atitikti tradicinę trijų „K“ poziciją - Kirche, Kuche, Kinder.

Tokia šeimos situacija leidžia numanyti, kad vaikas galėjo jaustis nepriimtas, nemylimas, o gal ir nelauktas, nes trys vaikai gimė per 4 metus. Sunku tikėtis, kad gali būti sukurta saugi vaikams atmosfera. Mamai „to galėjo būti per daug“ - 3 vaikai ir mokslas, - ir ji galėjo būti frustruota, jaustis pavargusi, o gal net ir pykti. Gali būti, kad jai nesisekė greitai ir efektyviai atsakyti į kūdikio siunčiamus signalus. Jos reakcijos galėjo būti fragmentiškos ar pavėluotos. Tikėtina, kad tai ir yra nesaugių prierašumo santykių susiformavimo prielaida. Kitas įdomus dalykas, kas gali mums suteikti informacijos apie žmogų, yra jo gimimo eiliškumas. A. Adleris pirmasis atkreipė dėmesį į tai, kad vaikai turi panašią patirtį priklausomai nuo savo gimimo sekos. Šiuo atveju turime situaciją, kai šeimoje gimsta antras tos pačios lyties vaikas. Antrasis vaikas, klientas, nuolat „turi vyti“ vyresnįjį. Jis siekia pranašumo konkurencinėje kovoje ir... tampa maištininku.

Klientas apibūdina brolių kaip visada „teisingą“, gerą, atsiribojusį nuo kitų, linkusį į autoritarizmą. Vaikystėje „jie neturėjo jokių bendrų reikalų“. Pyksta, kad visada turėdavo dėvėti brolio rūbus. Jaunesnė sesuo buvo kliento sugalvotų žaidimų ir išdaigų draugė, su kuria ir iki dabar klientas turi

šilčiausius santykius. Klientas teigia, kad šeima visada gyveno skurdžiai, „prasčiau nei kiti“.

Šeimos konsteliacijos ir ekonominė situacijos mums leidžia numatyti, kas dar turėjo įtakos kliento „išgyvenimo“, t.y. pranašumo siekimo, strategijai. Jis sudaro sąjungą su jaunesniu kitos lyties asmeniu, kuriam ima vadovauti ir atsiriboja nuo vyresnėlio. Galima numanyti, kad „turėti savo ir daug“ šiam klientui yra labai svarbus pranašumo rodiklis.

Klientas išmoko skaityti prieš mokyklą, tačiau pirmos klasės kursą kartojo „dėl blogo elgesio“. Saulius „buvo mokytojų siaubas“, bet turėjo „didelį autoritetą tarp mokinių“. Broliui mokslas visada sekėsi labai gerai.

Atsiskyrimo situacija (mokyklos pradžia) sukėlė klientui stiprius jausmus. Žema savivertė, nesugebėjimas susitvarkyti su kylančiu stresu, nerimu, silpna savikontrolė, būdingi nesaugaus prierašumo santykiams, ir išgyventas menkavertiškumas nulėmė elgesio problemas. Tyrimais yra nustatyta, kad nesaugūs vaikai sunkiai randa konstruktyvią elgesio strategiją (5). A. Adleris teigė, jog jei vaiką itin slegia nevisavertiškumo jausmas, kyla grėsmė, jog būgštaudamas, kad būsimas gyvenimas ne jo jėgoms, jis nepasitenkins vien atsvara ir persistengs (hiperkompensacija) (1). Kaip matome, šiuo metu vaiko elgesyje atsiranda prieš save ir kitus nukreipto elgesio elementai. Jis nebesugeba rasti konstruktyvaus sprendimo ir „persistengdamas“ kompensuoja išgyvenamą menkavertiškumo jausmą.

Būdamas 12 metų, klientas įsijungė į paauglių gaują, kuri vogdavo iš automobilių. Jis buvo baustas keletą kartų. Elgesys nesikoregavo. Mama išsiuntė klientą į sanatoriją, kad „jis atitoltų nuo gaujos“, kai klientui buvo 14 metų.

Seksualinio brendimo laikotarpio pradžioje klientas, tikėtina, neatlaikęs kylančių jausmų, ypač baimių, išitraukia į gaują, taip realizuodamas siekį būti svarbiam, „pamatytam“. Neįsisąmoninti artumo, priklausymo, intymumo jausmai ir jų baimė, negebėjimas „normaliu“ būdu prisijungti, priklausyti grupei, lemia tai, kad klientas renkasi antisocialų elgesį, nukreiptą prieš kitus ir save. Šioje situacijoje labai ryški mamos ambivalencija: negalėdama sukontroliuoti situacijos ir jos atlaikyti, ji išsiunčia sūnų į „sanatoriją“, kur jis turėtų gauti tai, ko jam tikrai labiausiai trūko namie, - globą, rūpestį, šilumą. T.y. ji nepakankamai pajėgi atsiliepti į vaiko jausmus, bet „rūpinasi“ juo, duodama tai, „kas geriausia“, nors realybė yra tokia, kad vaikas greičiausiai vėl pasijunta atstumtas. Klientas, tikėtina, jaučiasi labai vienišas. Tyrimais nustatyta, kad nesaugų prierašumą išvystę vaikai, griežtų, į savo norus ir poreikius orientuotų, kontroliuojančių savo jausmus, neįjautrių mamų kūdikiai, kurie patyrė atstūmimą, siekia kontakto aktyviai

tyrinėdami aplinką (5). Taigi klientas „pirmą kartą gyvenime įsimyli“ sanatorijoje. Noras suartėti yra labai didelis, impulsų kontrolė nėra stipri. Jis pažeidžia sanatorijos taisykles. Nakčia slaugytoja jį randa mergaičių palatoje, ir klientas yra išsiunčiamas namo anksčiau laiko.

Klientas kurį laiką susirašinėja su mergaite iš kito miesto. Pats jis juokaudamas sako, kad „tai buvo lyg Romeo ir Džiulijetos istorija“. Uždrausta meilė ir iš to kylantis jausmai nukreipė kliento dėmesį nuo veiklos gatvėje, be to, jo bendražygiai pradėjo jį nepasitikėti, manydami, kad jis yra išdavikas. Tuo metu mama „perkelią“ klientą į kitą mokyklą, nes ankstesnėje dėl elgesio problemų jis nebėgali mokytis.

Sukūręs artimą ryšį, nors daugiau romantišką nei realų, klientas sugeba bent iš dalies susitvarkyti su kylančiu nerimu ir sukurti vidinį saugumo jausmą. Tai, kad abiejų paauglių tėvai nelinkę skatinti draugystės, ją padaro tik dar labiau vertinamą ir reikalingą. Tikėtina, kad meilės ryšys nuramina maištaujančią sielą. Be to, klientas pasijaučia pranokęs brolių, nes pastarasis tuo metu dar nebuvo turėjęs draugės. Tai savotiškai „išlygina“ brolių vertę ir klientas įsijungia į ateitininkų organizaciją, kuriai jau nuo seno priklausė jo brolis. Ši organizacija tampa reprezentacine kliento grupe. Jis ten jaučiasi svarbus ir vertinamas. Naujoje klasėje jis susidraugauja su mergina, kuri vėliau tampa jo žmona. Vidinį trūkumo, nesaugumo jausmą vaikas kompensuoja išoriniu „galėjimu“, ir tai stabilizuoja jo gyvenimą.

Klientas veda tik baigęs vidurinę mokyklą. Jis įstoja mokytis į kolegiją ir įsidarbina. Šeima išsinuomoja, o vėliau, paėmusi paskolą, nusiperka savo butą. Šeimoje klientas yra dominuojantis, sprendžiantis. Žmona yra paklūstanti, nusileidžianti. Praėjus metams, po vaiko gimimo, žmona įsidarbina. Tai sukelia klientui nerimą. Jis ima pavydu liauti, tačiau atvirai to nepasako. Jis kritikuoja žmoną, kad ši per daug nuolaidžiauja darbdavio norams, siūlo jai išeiti iš darbo. Šeimoje kyla konfliktai. Klientas kaltina žmoną. Saulius pradeda lošti.

Klientas gerai funkcionuoja situacijoje, kurioje jaučiasi saugus. Jo savivertę palaiko tai, kad sukuria šeimą, beje, žymiai anksčiau, nei brolis, baigia mokslus, sugeba įsigyti būstą. Jis išlaiko ryšį santuokoje, kol ši atliepia jo svajones. Sunkumai gyvenime iškyla, kai pacientas atsiduria situacijoje, kuri atkartoja jo vaikystės patyrimą. Vaiko gimimas, žmonos emocijos ir fizinis atitolimas sukelia nerimą, pyktį. Klientui sunku pasitikėti žmona. Susvyruoja pasitikėjimo savimi jausmas. Išgyvenamą menkavertiškumo jausmą vyras kompensuoja užmezgdamas nesantuokinius ryšius. Vaiko gimimas ir pajamų sumažėjimas paliečia skausmingiausius išgyvenimus, ir klientas nuo išgyvenamos kančios

pradeda „gelbėtis“ lošdamas. Neigiami neįsisaugoti išgyvenimai nulemia impulsų kontrolės praradimą.

Kliento gyvenimo kokybė eina gerėjimo linkme. Jis rečiau lošia; sėkmingas savo naujame darbe; sugeba užmegzti naujus santykius ir juos išlaikyti. Atrodo, psichoterapinis darbas leidžia klientui geriau save suprasti, tapti laisvesniam, labiau savimi ir kitais pasitikėti, geriau kontroliuoti impulsus.

IŠVADOS

1. J. Bowlby Prieraišumo ir A. Adlerio Individualiosios psichologijos teorijos yra informatyvūs instrumentai, leidžiantys geriau suprasti asmens vystymosi prielaidas, elgesio tikslus, pažinti gyvenimo stilių.

2. Azartinis lošimas - priklausomybės rūšis, kuriai skiriama per mažai dėmesio.

3. Teismo psichiatrinėse- psichologinėse ekspertizėse vidinių žmogaus psichologinių mechanizmų analizė leidžia geriau suprasti tiriamųjų elgesio motyvus ir pasekmes.

Literatūra

1. Adler A. Žmogaus pažinimas. Vaga, 2003.
2. Andriekienė L., Laurinaitis E., Milašiūnas R. Psichoanalitinė psichoterapija. Vaistų žinios, Vilnius, 2004.
3. Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. Tyto alba, 2009.
4. Corsini R. J., Wedding D. Šiuolaikinė psichoterapija. UAB „Informatika ir poligrafija“, 2011.
5. Čekuolienė D. Prieraišumas: teoriniai aspektai, tyrimai, intervencija. Vadovėlis. 2008.
6. Noonan D. Ezopas ir vadovavimo pamokos. Alma litera, 2006.
7. Psichoterapija. Knyga profesionalams ir smalsiems. Red. Laurinaitis E., Milašiūnas R. Vaistų žinios, Vilnius, 2008.

ATTACHMENT, COMPENSATION OF THE INFERIORITY FEELING AND GAMBLING IN THE CONTEXT OF A PSYCHOTHERAPEUTIC CASE

Eglė Zubienė

Summary

Key words: life style, inferiority feeling, life tasks, attachment.

The creators of attachment theory are psychoanalyst John Bowlby (1907- 1990) from Great Britain and development psychologist from Canada Mary Salter Ainsworth (1913- 1999). The internal working model is the main concept of this theory. According to it, every baby is seeking to connect to the premier person (mother). The bond warrants the double function: biological- ensures the physical survival and psychological- guarantees adequate psychological support. The psychological contact empowers the possibility to overcome the emotional disadvantageous conditions and stimulus.

Alfred Adler (1870 – 1937) The creator of the school of individual psychology. The main principals are: holism- each person tends to be an integrated unit into a specific social environment, solid lifestyle, the need for cooperation and social interest, goal oriented behaviour. A. Adler thought that the aims and ways to accomplish those goals, has more effect on a persons behaviour than experience from the past. The seek for superiority and adaptation in a social environment are the main forces which influence a persons behaviour.

Lifestyle is a unique way for an individual to accomplish main goals.

It is an integrated way of adapting and interacting into a social environment. The symptom of the illness, personality features, one can understand only in the context or display of lifestyle.

Inferiority feeling is a normal feeling common with every person and each individual tries to compensate it by doing useful or not useful manner, seeking advantage and managing tasks of life.

Main tasks of life – social connections, love and career (job).

The man started to “play” (gamble in CASINO) when the son was born. He was 27 years old and at the same time he lost his job. The client is the second child in three children family. The relation with his mother is ambivalent: he is criticising her for “not paying enough attention to the family” on the one hand, but he is taking money and services agreeable, on the other. He is angry with his wife, because she is not corresponding his imagination about woman ideal- “Kinder, Kuche, Kirche”. The client is in competition with his older brother. He devaluates, because “ the brother is successful only because he has “good” wife”. It is a short anamne-

sis of the psychotherapeutic case. This client I would like to present as an example while talking about overcoming the inferiority feeling, which A. Adler described as the most important mover of the human development. The case will be the possibility to touch with some facts of the attachment theory of J. Bowlby and M.S. Ainsworth. Both, the ways of overcoming the inferiority feeling and the peculiarities of the early relations of the human beings has huge impact on developing of the Life-style and the self, the possibility to feel the others and the ability to be able to regulate the inner emotional experience. More we will know about these factors, more we would be able to understand deeper our and explore the inner world of our clients in forensics.

Correspondence to: egle.zubiene@gmail.com

Gauta 2011-12-07
